

📄 Muistokirjoituksia ja muistelmia

Suomettumistutkijan jälkeen

Tiedotusopin suomettumistutkija, professori Esko Salminen oli varsinkin eläkevuosinaan hyvin tuottelias kirjoittaja, ja hänen kirjansa vaikuttivat laajasti Suomessa käytyyn keskusteluun tiedotusvälineistä, journalismista ja sen opetuksesta, sekä yleiseen nk. suomettumiskeskusteluun. Hänen mittava tutkimustyönsä on arvostettavan laajaa. Kunnioitan hänen muistoaan, vaikka olen Saksan suunnalta kehitetyn ja Suomen itsenäistä ulkopolitiikkaa halventavan suomettumis-termin käytöstä eri mieltä. Ehkä juuri tästä erilaisesta ajattelutavastamme johtuen ystävystyin 1990-luvulla Salmisen kanssa ja kävin hänen kanssaan jatkuvaa keskustelua erilaisista käsityksistämme riippumatta. Kun hänen kirjansa *Viestinnällä vallankumoukseen* ilmestyi, kirjoitin aiheesta kolumnin *Aikalaiseen* (14/2004). Totesin myös, että olin Yleisradion ykkösaamussa keskustelemassa hänen kanssaan Leena Pakkasen johdolla Tampereen yliopiston toimittajakoulutuksesta ja tiedotusopin laitoksen toiminnasta 1960–1970 luvuilla. Professori Nordenstreng oli kieltäytynyt, ”ei halunnut tulla ohjelmaan Salmisen ehdoilla”.

Kun Salmisen kirja *Suomettumisen uusin aalto – Suomen haastavat naapurisuhteet 1990–2010* ilmestyi 2011, arvioin kirjan *Aikalaisessa* (11/2011). Salminen puolusti vahvasti suomettumis-käsitettä. Kirjoitin Dimitri Simesin ”käänteisen suomettumisen” -käsitteestä seuraavasti:

Selvittäessään Pravdan ”myrkyllisiä sanakäänteitä” presidentti Ahtisaarta vastaan, Salminen viittaa ohimennen Nixon Center-tutkimuslaitoksen johtaja Dimitri K. Simesiin, mutta vain mitätöidäkseen professori Keijo Korhosen argumentaatiota. Todellisuudessa Simes puhui ”käänteisestä suometumisesta” reverse finlandization”. Ymmärtääkseni hän ei presidentti Ahtisaaren Nobel-palkintoa kritikoidessaan arvostellut Ahtisaarta henkilöinä, vaan sitä politiikkaa, jota Kosovon itsenäistymisessä toteutettiin ja jonka seurauksena Simesin mukaan oli Georgian sota.

Nyt 2014 Krimin tapahtumien yhteydessä Kosovo ja silloinen Nato-politiikka nousi tästä syystä kiistelyjen kohteeksi.

Minusta suomettumis-termi on ongelmallinen tieteellisenä käsitteenä, vaikka aihetta voi vapaasti tutkia. Suomettuminen on kaikissa vaiheissa ollut ulkomailla kehitetty loukkaava haukkumasana, jota suomalaiset myös itse herkästi viljelivät omaksi häpeäkseen. Käsite esiteltiin alun perin Itävallassa jo 1950-luvulla, mutta sitä alettiin käyttää ahkerasti Saksan Liittotasavallassa 1960-luvun lopulla kun liittokansleri Willy

Brandtin vastustajat kritikoivat hänen uutta idänpolitiikkaansa liian neuvostomyönteisenä. Brandt tuomitsikin termin käytön suomalaisia loukkaavana.

Jotkut ovat ehdottaneet puhumista neuvostosidonnaisen ulkopoliitiikan ajasta. Mielestäni kestävämpää olisi puhua Paasikiven-Kekkosen ulkopoliitikasta ja ajan hengestä. Toisaalta Suomessa on alettu puhua uussuometumisesta, jolla viitataan länteen suuntautuneeseen epäitsenäiseen toimintaan. Senkin tulkitsen nimitykseksi, joka halventaa omaehtoista ajattelua. Eskon kanssa en ehtinyt tästä puhua.

Kirjailija-poliitikko Lasse Lehtinen on puhunut Ruotsin vallan ajoilta periytyvästä ”myssyistä ja hatuista” suhtautumisessa Venäjään. Käänteeksi suhtautumisessamme Venäjään on usein katsottu liittyminen Euroopan Unioniin. Edesmennyt professori Jan-Magnus Jansson kiteytti asian erimielisyydessään kansliapäällikkö Bror Wahroosin kanssa 1995 seuraavasti: ”Det var Paasikivi som i tiden sade att den viktigaste frågan för Finland är vår relation till Ryssland. Wahlroos har rätt att tycka att alla problem har lösts av EU-medlemskapet på samma sätt som jag har rätt att anse att inga problem har lösts, men att nya eventuellt har skapats.” (Hbl 20.1.1995.) Ukrainan kriisissä ja Suomen ulkopoliitikassa olemme juuri tämän ongelman edessä.

Olin käynyt Eskon kanssa tästäkin keskusteluja useaan otteeseen ja vaihdoimme myös sähköpostiviestejä. Hän ei pitänyt Simesin puheenvuoroa merkittävänä, vaan vertasi sitä amerikkalaisen vasemmiston 60- ja 70-lukujen puheisiin. Valitettavasti tämä keskustelumme hiipui parisen vuotta sitten. *Aamulehden* nekrologissa Jyrki Pietilä totesi, että viime vuosinaan Salminen profiloitui sillä näkemyksellään, että ”Väinö Linnan Pohjantähti-trilogiassa esittämä näkemys Suomen historiankulusta ei ole täysin oikea”. Tämä jäi minunkin vaikutelmakseni Salmisen viimeisimmistä pohdinnoista. Uudeksi painavaksi puheeksi hän nosti Sofi Oksasen tekstit esimerkiksi *Image*-lehdessä, jossa kirjailija väittää suometumisen jääneen elämään. Esko kertoi viimeisinä vuosinaan myönteisistä kokemuksistaan ja saamistaan korkean tason huomionosoituksista Virossa, jotka lämmittivät hänen mieltään suuresti.

Kun Eskoa ei enää ole, hiljennyn kunnioittamaan hänen työtään. Keskustelu ehkä jatkuu sitten aikanaan uusin voimin.